

Liga Apărării Drepturilor Omului din Moldova
League for Defence of Human Rights of Moldova

coaliția 2009

coaliția civică
pentru alegeri libere și corecte

COALIȚIA CIVICĂ PENTRU ALEGERI LIBERE ȘI CORECTE

LIGA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI DIN MOLDOVA - LADOM

RAPORT

PRIVIND MONITORIZAREA PROCESULUI ELECTORAL. ALEGERI PARLAMENTARE 2009

Perioada de monitorizare: 28 ianuarie - 24 februarie 2009

Proiectul „Observarea alegerilor parlamentare 2009” beneficiază de asistență tehnică din partea Institutului Național Democratic (NDI). Proiectul este susținut financiar de Fundația Eurasia din resursele acordate de Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida/Asdi), Ambasada Britanică Chișinău/ Fondul pentru Programe Strategice, Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și este co-finanțat de Fondul Național pentru Democrație din SUA (NED) și Ambasada Germaniei la Chișinău.

Opiniile exprimate în acest document aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția finanțatorilor.

INTRODUCERE

Perioada de monitorizare: 28 ianuarie – 24 februarie 2009

Prezentul raport conține rezultatele unei ample campanii de monitorizare desfășurate de către Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM) și reflectă situația electorală din Moldova, cuprinsă în perioada de 28 ianuarie – 24 februarie 2009. Acesta este un al treilea raport - rezultat al eforturilor de monitorizare a situației pre-electorale, electorale, ziua alegerilor și situației post electorale, întreprinse în cadrul proiectului „Observarea alegerilor parlamentare 2009” al Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte – Coaliția 2009.

Coaliția 2009 a fost lansată la 18 noiembrie 2008 la inițiativa a 7 organizații neguvernamentale - Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT), Centrul CONTACT, Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului (LADOM), Asociația pentru Promovarea Clinicilor Juridice (APCJM), Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM), Centrul Independent de Jurnalism (CIJ) și Asociația Presei Independente (API) - care și-au unit eforturile pentru a continua activitățile de promovare a unor alegeri libere și corecte demarate de Coaliția 2005 și 2007. La Grupul de Inițiativă s-au alăturat și alte 63 de organizații neguvernamentale, Coaliția fiind în continuare deschisă noilor membri.

Activitățile de observare de către observatorii naționali a alegerilor parlamentare au o semnificație deosebită pentru asigurarea integrității procesului electoral și exercitarea drepturilor cetățenilor de a participa la actul de guvernare a țării lor. LADOM este o organizație neguvernamentală și neafiliată politic ce desfășoară la nivel național activități de observare a alegerilor începând cu 1996.

Datele prezentate în raportul de față sunt colectate prin observare directă, de o rețea națională de 37 de observatori pe termen lung. Procesul de monitorizare este desfășurat în conformitate cu prevederile Codului Electoral al Republicii Moldova, Codului LADOM de Conduită a Observatorilor și în conformitate cu standardele internaționale în domeniul observării naționale a alegerilor.

Concluziile și recomandările din acest raport sunt formulate cu bună credință și prezentate în spiritul unei cooperări profesionale cu toate părțile interesate în edificarea unui proces electoral transparent și corect în Moldova.

SUMAR EXECUTIV

Activitatea LADOM de observarea a alegerilor a arătat că, în linii mari, campania electorală s-a desfășurat în limitele normelor legale, însă încălcările înregistrate sugerează că aceasta nu se încadrează în practicile internaționale ale unui proces electoral competitiv.

Perioada de monitorizare, cuprinsă între 28 ianuarie și 24 februarie, a fost marcată de acțiuni violente de zădărniciere ale întâlnirilor electorale, înregistrate în câteva sate ale raionului Orhei, intimidări din partea poliției a observatorului LADOM în timpul investigării acestor cazuri, presiuni asupra cetățenilor de a-i determina să participe la întâlniri electorale cu reprezentanți ai Partidului Comuniștilor (PCRM), tentative de compromitere ale acțiunilor legitime din partea societății civile și utilizare abuzivă a resurselor administrative.

Administrarea alegerilor s-a desfășurat până în prezent conform prevederilor și termenelor stipulate în Codul electoral. Înregistrarea candidaților electorali s-a desfășurat cu respectarea normelor și fără probleme. Pentru a evita votul multiplu, Comisia Electorală Centrală (CEC) a introdus ștampilă specială pentru a fi aplicată în actele de identitate ale alegătorilor. CEC a aprobat Regulamentul de reflectare a campaniei în mass-media, creând condiții mai liberale în comparație cu scrutinele anterioare, totodată legalitatea unor prevederi a fost contestată de concurenți electorali.

Compilarea și verificarea listelor de alegători se află încă în proces de desfășurare. Observările arată însă că, în lipsa unor reglementări clare, autoritățile locale se confruntă cu probleme ce țin de modul de includere în listele electorale și radiere din listele de bază a alegătorilor care doresc să participe la votare într-o altă localitate, decât cea de reședință.

Problema participării la vot a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare a provocat dezbateri active și controversate în societate, în perioada monitorizată. Adaugă relevanță faptul că cifra alegătorilor moldoveni aflați peste hotare reprezintă estimativ până la 20% din totalul alegătorilor. Modul în care această problemă a fost până acum abordată, nu a oferit soluții reale, ci a agravat și mai mult situația existentă.

Climatul electoral general a fost afectat, în perioada monitorizată, de acțiuni de intimidare și aplicarea violenței, de blocarea conturilor Primăriei Chișinău și utilizarea resurselor administrative, de limbajul ostil și etichetările calomnioase lansate între concurenții electorali.

LADOM va continua monitorizarea campaniei electorale pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Alte rapoarte privind perioada electorală și post electorală urmează a fi publicate. Un alt raport special, reflectând ziua alegerilor va fi făcut public în scurt timp după desfășurarea scrutinului.

I. CONSTATĂRI

1. Campania electorală

Împiedicarea întâlnirilor concurenților electorali cu alegătorii în Orhei

Observatorul LADOM din Orhei, avocatul Valeriu Covaș, a informat că mai multe întâlniri ale concurenților electorali cu alegătorii din satele Isacova și Seliște, ale raionului Orhei, au fost zădărnici de grupuri de persoane, care în mod premeditat, având un comportament violent, au

împiedicat buna desfășurare a activităților electorale organizate de Partidul Liberal. De notat că poliția nu a intervenit și nici nu a fost prezentă la fața locului.

Pentru provocările comise și tulburarea ordinii publice, trei persoane implicate în zădărnicierea întâlnirii electorale de la Seliște, Orhei: Vicol Vasile, locuitor al satului Zorile, Reabuhin Grigorii și Cebotari Mihail, locuitori ai or. Orhei, au fost amendați, pe 17 februarie 2009, cu câte 40 lei de către Judecătoria Orhei.

Unii interlocutori au comunicat observatorului LADOM că în acțiunile menționate au fost implicați foștii deținuți, ce au provocat scandaluri și au intimidat participanții la întâlnirile electorale. Alți interlocutori au informat că același grup de persoane s-a deplasat pe urmele reprezentanților PL în mai multe localități, în ziua respectivă.

LADOM își exprimă îngrijorarea în legătură cu evenimentele produse în r. Orhei și consideră inadmisibile intervențiile violente în activitățile electorale ale concurenților electorali, însoțite de eșecul poliției de a asigura ordinea publică.

Intimidarea observatorului LADOM

Observatorul LADOM din Orhei, avocatul Valeriu Covaș, a investigat la fața locului incidentele produse în satele Isacova și Seliște. Pentru activitatea sa, observatorul LADOM a fost chemat la poliție pentru a da explicații, polițiștii incriminându-i răpirea unuia din participanții la acțiunile de intimidare din s. Seliște.

LADOM condamnă încercarea poliției din Orhei de a intimida observatorul LADOM, avocatul Valeriu Covaș.

2. Influență abuzivă asupra alegătorilor

În perioada monitorizată, observatorii raportează cazuri de intimidare și presiune asupra alegătorilor pentru a-i determina să participe la întâlnirile cu unii concurenți electorali:

- Medici și profesori din or. Edineț au fost siliți de către administrațiile instituțiilor la care activează să participe la întâlnirea Președintelui Vladimir Voronin cu alegătorii, care a avut loc la 10 februarie 2009, iar angajații ai Centrului Medicilor de Familie au fost obligați de medicul-șef al Centrului, Guțan Oleg, să subsemneze într-un act prin care se angajează să participe la întâlnirea electorală.

- În raionul Glodeni, la 16 februarie 2009, reprezentanți ai Ministerului Educației și ai Aparatului Președintelui RM, în frunte cu dna Larisa Șavga, ministru al Educației, au organizat întâlniri cu caracter electoral în instituțiile de învățământ din raion, în timpul orelor de lucru, deplasându-se la fața locului cu transport de serviciu. La aceste întâlniri au avut obligația să participe toți angajații Direcției raionale învățământ și cadre didactice din localitate. Deși tematica acestor întruniri ținea de activitatea Ministerului Educației, acestea au avut un vădit caracter electoral. În cadrul întâlnirilor a fost făcută agitație electorală în favoarea PCRM. De exemplu, la întrunirea de la Liceul Teoretic "Lev Tolstoi" din or. Glodeni au fost prezenți și dnii B. Ștepa și N. Basistii, candidați la funcția de deputați pe listele PCRM. Întâlnirea a început prin distribuirea de către elevi a ziarului "Comunistul".

3. Presiuni asupra societății civile

Partidul Comuniștilor acuză Asociația Presei Independente de agitație electorală ilegală

Un articol publicat la rubrica „Alegeri” din suplimentul „Obiectiv”, editat de Asociația Presei Independente (API) din Moldova în cadrul programelor Coaliției 2009 pentru alegeri libere și corecte a constituit obiectul contestării de către PCRM, care a acuzat API de agitație electorală ilegală.

Suplimentul „Obiectiv” este o publicație de educație civică și electorală, care se editează în limbile rusă și română. Apare din decembrie 2008 și este distribuit ca supliment în 16 ziare locale și regionale. Editorii au anunțat că la rubrica „Alegeri” vor plasa informație și comentarii referitor și la alte partide.

Articolul *Ziua adevărului pentru PCRM*, care a nemulțumit PCRM, scoate în evidență promisiunile electorale din 2005 ale acestei formațiuni politice și expune opinia unor experți despre modul în care promisiunile au fost realizate. Potrivit articolului, "concurenții electorali nu trebuie să sperie la victorii tranșante, deoarece contează nu doar victoria, ci și calitatea procesului electoral de care depinde legitimitatea puterii. Promisiunile electorale sunt apreciate ca un mijloc de păcăleală a cetățenilor, iar analizele acestora constituie o modalitate de devoalare a manipulărilor, care sunt capabile să anihileze o bună parte din efectele alegerilor libere și corecte, iar reflectarea unor analize ale promisiunilor electorale și rezultatele executării lor nu este altceva decât o modalitate de educație a alegătorilor".

Cu regret, Consiliul Electoral al municipiului Chișinău, pe 20 februarie, a avertizat API și Coaliția 2009, „privind inadmisibilitatea încălcării legislației electorale”.

LADOM recomandă organelor electorale să se abțină de la acțiuni ce ar putea limita dreptul la libera exprimare.

4. Utilizarea resurselor administrative în campania electorală

Unii concurenți electorali utilizează resurse administrative.

De la demararea campaniei electorale, Șeful statului, Președintele Parlamentului și Primul ministru au folosit transport de serviciu, escorta și echipele de securitate pentru a se deplasa la întâlnirile cu alegătorii. Aceasta contravine prevederilor art.46 din Codul electoral prin care tuturor concurenților electorali li se oferă posibilități egale în asigurarea tehnico-materială și financiară a campaniei electorale.

Pentru a evita utilizarea mijloacelor bugetare în campania electorală în folosul unor concurenți electorali, precum și pentru a asigura condiții egale pentru toți concurenții electorali conform prevederilor art. 46 din Codul electoral, se recomandă:

- ***Președintelui țării, Președintelui Parlamentului și Primului ministru să restituie în buget sumele cheltuite pentru deplasările efectuate în scop electoral din fondul electoral al concurentului electoral pe care îl reprezintă;***
- ***Comisiei Electorale Centrale să reglementeze modul de restituire a mijloacelor bugetare utilizate în campania electorală de conducerea țării și să exercite controlul asupra respectării prevederilor art. 46 din Codul electoral.***

Legea permite deputaților să utilizeze resursele administrative în campania electorală

Legea cu privire la statutul deputatului în Parlament, permite deputaților să utilizeze resursele administrative, avantajând unii concurenți electorali în defavoarea altora, iar art. 13 din Codul electoral nu obligă deputații să-și suspende activitatea din momentul înregistrării lor în calitate de concurenți electorali.

Se recomandă deputaților în Parlament să se abțină de la folosirea resurselor administrative în campania electorală; pe termen lung se recomandă coroborarea legislației conexe la prevederile Codului electoral.

II. ÎNREGISTRAREA CONCURENȚILOR ELECTORALI

Comisia Electorală Centrală a demarat procedura de înregistrare a concurenților electorali

După anunțarea datei alegerilor, mai multe partide politice și cetățeni au depus la CEC cereri pentru înregistrarea lor în calitate de concurenți electorali. Perioada de înregistrare a concurenților electoral se va încheia cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor.

Începând cu 10 februarie și până în prezent, CEC a înregistrat 11 partide politice și un candidat independent. Înregistrarea concurenților electorali s-a desfășurat în condiții normale.

III. LISTELE DE ALEGĂTORI

Autoritățile publice locale și organele electorale continuă verificarea listelor electorale

Autoritățile publice locale, care au obligația de a pregăti listele electorale, continuă verificarea acestora la domiciliul alegătorilor, urmând să le afișeze cu cel târziu 20 de zile înaintea alegerilor. APL și organele electorale se confruntă cu probleme ce țin de procedura declarării locului șederii, prevăzută de art.39 din Codul electoral ca o posibilitate de a vota în ziua alegerilor în localitatea unde persoana se va afla efectiv.

Din cauza unei informări insuficiente a alegătorilor privind procedura de declarare a locului de ședere, care a expirat la 18 februarie, alegătorii au făcut în ultimele zile cozi la primării și preturi pentru a-și declara locul șederii în ziua alegerilor. În ultimele două zile numai la preturile din Chișinău au fost depuse peste 3,5 mii de astfel de declarații.

Observatorii LADOM informează că în lipsa unor reglementări clare, APL se confruntă cu probleme ce țin de modul de înscriere în listele electorale ale acestor categorii de persoane, modul de radiere a lor din listele de bază și actul care va confirma acest lucru pentru alegător..

În acest context, decizia CEC de a aplica o șampilă specială în actul de identitate al votanților va contribui la evitarea votului multiplu, însă nu va exclude acest pericol. Astfel, reiterăm necesitatea asigurării concordanței celor declarate cu prevederile art. 39 din Codul electoral și coroborării acestor prevederi cu prevederile art.1 și art.53 alin.(3), care impun prezența șampilei în actul de identitate cu inscripția domiciliu sau reședință.

Se recomandă CEC să elaboreze și să aprobe modul de control al votării prin procedura declarării locului aflării alegătorului în ziua alegerilor pentru a evita votul multiplu.

LADOM încurajează alegătorii să verifice dacă au fost înscriși în listele electorale.

IV. VOTAREA PESTE HOTARE

Dreptul de a alege nu este garantat cetățenilor aflați în străinătate

În perioada monitorizată, reprezentanți ai diasporei moldovenești¹, ONG-uri și cetățenii din străinătate au solicitat CEC să deschidă secții de votare suplimentare în localitățile unde cetățenii moldoveni locuiesc compact. Conform unor estimări rezervate, bazate pe statistici oficiale și surse independente², în jur de 600 000 de alegători se află permanent peste hotarele țării. În 2005, în cele 23 secții de votare deschise de CEC pe lângă misiunile diplomatice, au votat 10 018 de alegători (reprezentând 0,6% din participarea la vot). Luând în considerare că numărul alegătorilor aflați permanent peste hotare este de aproximativ 20% din totalul alegătorilor, iar solicitările către CEC vin din partea mai multor mii de alegători, se impune luarea unor măsuri extraordinare pentru asigurarea dreptului de vot al acestor cetățeni.

Fiind conștienți despre limitările de ordin juridic și tehnic în ceea ce privește constituirea peste hotare a secțiilor de votare, suplimentare la cele 34 de secții de pe lângă misiunile diplomatice și consulare pe care CEC intenționează să le deschidă, acestea nu par să satisfacă cerințele alegătorilor din diasporă.

Având în vedere numărul sporit al solicitărilor alegătorilor aflați peste hotare și dificultățile legate de exercitarea de către aceștia a dreptului la vot, suntem îngrijorați de nivelul de seriozitate cu care CEC abordează această problemă.

Se recomandă CEC să întreprindă toate măsurile posibile pentru a deschide secții de votare inclusiv pe lângă alte incinte oficiale ale RM din străinătate; pe termen lung, să se propună o ajustare adecvată a legislației, pentru garantarea exercitării drepturilor alegătorilor aflați peste hotare.

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Administrarea alegerilor este pusă în sarcina unui sistem de organe electorale, cuprinzând Comisia Electorală Centrală (CEC), Consiliile electorale raionale (CER) și Birourile electorale ale secțiilor de votare. CEC activează permanent, iar CER și birourile electorale se constituie în perioada electorală. În perioada de observare activează CEC și CER, iar birourile electorale vor fi constituite cu cel târziu 20 de zile înainte de alegeri.

În cadrul administrării alegerilor parlamentare CEC a realizat un șir de operațiuni electorale care se încadrează în calendarul electoral.

---

¹ Moldovenii din Italia vor să voteze, Literatura și arta; Emigranții din SUA cer secții de votare suplimentare, Timpul din 5 februarie 2009; Adresarea Asociației comunităților moldovenilor din Irlanda către CEC, etc.

² BBC Monitoring Former Soviet Union – Political, 19 February 2003, p.1; International Migration Papers, Gloria MODENO-FONTES CHAMMARTIN, Fernando CANTU-BAZALDUA “Identification of potential for increasing employment and productive investment in Albania, Moldova and Ukraine, based on remittances,” International Labour Office Geneva, 2004. Studiile de asemenea sugerează că alte 120 000 de cetățeni moldoveni pleacă la muncă peste hotare anual.

Comisia Electorală Centrală impune măsuri pentru evitarea votului multiplu

Pentru a evita votul multiplu și a asigura integritatea procesului de votare, CEC a introdus în procedura de vot aplicarea ștampilei speciale „Alegeri 05.04.2009” în actele de identitate ale alegătorilor. De menționat că această procedură implică informarea prealabilă a cetățenilor.

Se recomandă CEC să mediatizeze pe larg necesitatea aplicării ștampilei în actele de identitate ale alegătorilor și să explice importanța acestei proceduri pentru evitarea votului multiplu.

Asigurarea exercitării dreptului de vot al locuitorilor din regiunea Transnistreană a Republicii Moldova

Comisia Electorală Centrală a anunțat că va deschide 10 secții de votare la care vor putea vota cetățenii Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stânga Nistrului. Pentru realizarea dreptului de vot ai acestor cetățeni, este necesară o informare amplă a locuitorilor din regiune referitor la plasarea acestor secții și aria de acoperire geografică a acestora.

Se recomandă Comisiei Electorale Centrale să folosească toate mijloacele disponibile pentru a informa alegătorii din stânga Nistrului privind procedura și locul votării.

Regulamentul de reflectare a campaniei electorale

Comisia Electorală Centrală a aprobat pe 2 februarie 2009 Regulamentul de reflectare a campaniei electorale în mijloacele de informare în masă. Prin acest Regulament CEC a impus reguli mai liberale pentru instituțiile de presă, în raport cu alegerile anterioare. Totodată, un șir de concurenți electorali au contestat unele prevederi ale Regulamentului referitoare la dezbaterile electorale.

VII. MEDIUL ELECTORAL

Odată cu stabilirea pe 2 februarie de către Parlament a datei alegerilor parlamentare pentru data de 5 aprilie 2009, a demarat perioada electorală. Deși din punct de vedere formal Parlamentul a respectat prevederile art.76 al Codului Electoral, cu privire la anunțarea datei alegerilor, perioada electorală și respectiv campaniile electorale ale concurenților electorali sânt la limitele temporale prevăzute de lege. Astfel, anunțarea datei alegerilor la limita de 60 de zile nu se încadrează în practica mai generoasă a scrutinelor anterioare, care rezerva o durată mai lungă perioadei electorale.

Trezesc îngrijorare acțiunile de intimidare și cu aplicarea violenței împotriva manifestanților pașnici³, zădărnicierea întrunirilor unor concurenți electorali, reținerea și percheziționarea mijloacelor de transport ale concurenților electorali, utilizarea abuzivă a resurselor administrative. Sporirea numărului acestor abuzuri și încălcări ar putea crea o atmosferă electorală tensionată, provoca frică și prejudicia, în consecință, exprimarea liberă și neinfluențată a votului.

---

³ La 3 februarie 2009 mai multe ONG, ca urmare a abuzurilor poliției și procuraturii au organizat o acțiune de protest în susținerea democrației și a drepturilor politice din Republica Moldova. În cadrul acțiunilor de protest care se desfășurau în mod pașnic, manifestanții au fost atacați cu gaze lacrimogene de un grup de indivizi mascați, care au declanșat o bătaie soldată cu diverse leziuni corporale ale protestatarilor. Altercațiile ce puteau degenera în violență cu consecințe imprevizibile sau petrecut sub ochii poliției și a procurorilor din cadrul Procuraturii Generale, care au refuzat să intervină pentru a curma violența și restabilirea ordinii publice.

Cazul acuzațiilor de atentat la viața vice-președintelui Parlamentului, lăsate fără atenția legislativului, sugerează desfășurarea unei campanii informaționale calomnioase. Astfel de practici contribuie la crearea unui mediu electoral ostil.

Blocarea conturilor Primăriei mun. Chișinău și crearea de condiții pentru intervenția autorităților centrale, creează tensiuni și pune în pericol procesul electoral. Această situație ridică problema finanțării de către autoritățile publice locale a anumitor operațiuni electorale. Responsabilitatea financiară pentru asigurarea tuturor operațiunilor electorale ține de competența exclusivă a Guvernului și a Comisiei Electorale Centrale. Astfel delegarea unor atribuții electorale către APL trebuie soluționată de o manieră adecvată și la timp.

Observatori LADOM au raportat cazuri de exercitare a presiunii asupra angajaților, studenților și funcționarilor publici în Chișinău, Drochia, Edineț, Briceni, etc., pentru a fi determinați să participe la întâlniri cu Șeful statului și cu Președintele Parlamentului, în calitate a acestora de candidați în alegeri.

Observatorii atenționează asupra unui comportament calomnios și disproporționat din partea concurenților electorali și a instituțiilor mass-media în campania electorală.

Anexa 1 – Lista de incidente

Respectarea drepturilor omului

1. La data de 29 ianuarie 2009 Anatol Mătășaru, exercitând în mod pașnic o acțiune de protest în fața Procuraturii Generale, a fost în mod public agresat de către colaboratori înarmați ai poliției, fiind luat cu forța în custodia poliției, ca mai apoi să fie dus în fața instanței de judecată, care la achitat.

2. La data 3 februarie 2009, mai multe ONG, ca urmare a abuzurilor poliției și procuraturii au organizat o acțiune de protest în susținerea democrației și a drepturilor politice din Republica Moldova. În cadrul acțiunilor de protest care se desfășurau în mod pașnic, manifestanții au fost atacați cu spray de un grup de indivizi mascați, care au declanșat o bătaie soldată cu diverse leziuni corporale ale protestatarilor. Altercațiile ce puteau degenera în violență cu consecințe imprevizibile s-au petrecut sub ochii poliției și procurorilor din cadrul Procuraturii Generale, care au refuzat să intervină pentru a curma violența și restabilirea ordinii publice. Inacțiunile organelor de drept sânt incompatibile cu statutul acestor autorități. În consecință, cele întâmplate au impact direct asupra drepturilor și libertăților politice, care deși sânt declarate de Constituția Republicii Moldova, ele nu sânt asigurate și garantate de autoritățile statului.

Utilizarea resurselor administrative

3. Președintele Parlamentului Marian Lupu utilizează pârghii administrative pentru a se întâlni cu tinerii alegători. La 18 februarie 2009 autoritățile mun. Bălți au organizat pentru M. Lupu o întâlnire cu elevii care au atins vârsta de 18 ani. Direcția învățământ tineret și sport a mun. Bălți printr-o telefonogramă a solicitat conducătorilor instituțiilor de învățământ să întocmească lista elevilor cu drept de vot și să asigure prezența lor la întâlnirea cu Președintele Parlamentului, care s-a desfășurat în Centrul de cultură și artă din localitate. Elevii au fost eliberați de la ultimele lecții, iar în sală au fost repartizați pe școli pentru a fi posibil controlul prezenței acestora.

4. La 10 februarie 2009 ora 10.00, la Casa de cultură din or. Briceni a avut loc întâlnirea Președintelui RM V. Voronin cu electoratul. Președintele Republicii a venit cu mașina de serviciu G069, însoțit de colaboratori ai MAI cu mașini de serviciu, care aveau numere de înmatriculare cu seria MAI. Nu a fost achitată plata pentru arenda sălii.

5. La Glodeni, Comitetul raional al PCRM își are sediu în Casa de creație a copiilor, aflată la balanța Direcției raionale învățământ, tineret și sport. Pentru PCRM a fost oferit un oficiu separat, totodată pentru ședințele comitetului de partid a nai fost oferit un alt birou. Pentru folosirea acestor birouri a fost încheiat un Contract de arendă și încasată plata de arendă numai pentru perioada electorală (2 luni - în campania electorală din 2005, 2 luni - în 2007), deși oficiul este ocupat permanent din anul 2003. La momentul monitorizării, un contract de arendă pentru anul 2009 nu a fost încheiat.

6. La întâlnirea cu alegătorii din 10.02.09 în or. Edineț, Președintele Republicii Vladimir Voronin a venit cu mașina de serviciu, cu numerele de înmatriculare G 069, fiind însoțit de pază în autovehicule cu numere de înmatriculare aparținând MAI, una din mașini avea numărul MAI 0345. Sala mare a Căminului cultural a fost oferită gratis de primăria or. Edineț.

7. În raionul Cimișlia, majoritatea conducătorilor serviciilor publice aflate în subordinea Guvernului fac agitație electorală în favoarea PCRM. De exemplu, dl Bivol a organizat întâlniri cu alegătorii din

s. Suric în orele de serviciu, deplasându-se cu automobilul de serviciu NIVA. Același lucru îl face și dl Prodan, șeful Ocolului silvic, dl Taran, șeful Inspecției ecologice etc.

8. Primăria din localitatea Căușeni a organizat un concert cu prilejul sărbătorii Sf. Valentin și Valentina. Concertul a fost deschis de Zaremba Anatolie, primarul orașului și Boisteanu Svetlana, specialist la primărie, care au oferit cuvântul candidaților din partea PCRМ Stena Grigoriev, Munteanu Iurie și Munteanu Nicolaie, ultimii au felicitat publicul cu prilejul zilei îndrăgostiților și au făcut apel de a vota PCRМ, unicul partid care poate schimba viața moldovenilor. De asemenea, în cadrul sărbătorii, Primăria a organizat un concurs cu trei întrebări, oferind bani celor care au reușit să răspundă corect. În opinia organizatorilor, principală culoare a tricolorului este cea roșie și în fruntea taurului de pe stema RM este o stea. Margareta Ivanuș, prezentă la festivitate, a menționat că unicul partid care promovează tineretul este PCRМ, drept dovadă este inițiativa de a proclama anul 2008 an al tineretului. În sală au fost prezenți reprezentanți din mai multe localități, conform informației date de Popușoi Veronica, membru staff al PCRМ, au fost invitați reprezentanți din toate satele în care sunt primari comuniști. Bani pentru organizarea concertului și pentru arenda sălii au fost achitați de către Primărie: 1000 lei pentru arenda sălii lei și 4500 lei pentru concert.

9. La data de 13.02.2009 la Caușeni a fost convocată adunarea de totalizare a activității Secției Asistență Socială și Protecție a Familiei la care au participat ministrul Protecției Sociale a Familiei și Copilului, Galina Balmuș și deputatul în Parlament Ștefan Grigoriev, care în cuvântările lor au relatat că sânt candidați în deputați pe lista comuniștilor (PCRМ) și au chemat toată asistența să voteze pentru concurentul electoral PCRМ la alegerile parlamentare, aducând argumente despre succesele obținute pe perioada cât se află la putere. Ministrul s-a deplasat cu automobilul de serviciu.

10. La data de 15.02.09 în incinta Casei de Asigurări Sociale din Telenești a avut loc o întrunire cu Președintele Parlamentului, Marian Lupu, care a venit cu automobilul de serviciu, iar poliția i-a asigurat securitatea la traficului rutier.

11. La data de 20 februarie 2009, Președintele Parlamentului Marian Lupu a participat la 2 întâlniri cu alegătorii în satele Chetrosu și Pelinia din Drochia. La evenimente Marian Lupu s-a deplasat cu automobilul de serviciu, fiind însoțit de pază și poliție. Pentru a umplea sala, la întâlnirea din localitatea Chetrosu au fost transportați angajați din diferite organizații. Întâlnirea a fost organizată vineri, în zi de lucru, cu începere de la ora 10 și a durat 2-3 ore.

12. Deputatul G.Morcov (PCRМ), (G.Morcov este și concurent electoral pe listele PCRМ) la câteva întâlniri cu alegătorii a fost însoțit de președintele raionului V.Calaraș din Căușeni. Aceștia s-au deplasat cu automobilul de serviciu.

13. Ministrul Educației, deși degrevată din funcție, după încheierea orelor de studii, i-a convocat într-o ședință pe reprezentanții administrațiilor instituțiilor de învățământ din Șoldănești.

14. La Criuleni, la data de 18 februarie 2009, a fost observat automobilul VAZ 2121 "Niva" cu numerele de înmatriculare CRSV002 ce aparține Serviciului veterinar de stat din Criuleni în fața sediului comitetului raional al PCRМ. Ușa din spate a acestui automobil era deschisă, iar în portbagaj au fost văzute materiale de agitație ale PCRМ.

15. La data de 20.02.09 în incinta Casei de Cultura din sat. Cocieri, r. Dubăsări, la ora 14.00 a avut loc întâlnirea președintele raionului Dubăsari, Grigore Policinski și ministrul Reintegrării, Vasili Șova, cu alegătorii. Elevii claselor absolvente din liceul din localitate au fost impuși să fie prezenți.

16. La data de 18.02.2009, ora 11.00, în incinta Palatului de Cultură din Cahul, Președintele R. Moldova, Vladimir Voronin a avut întâlnire cu alegătorii. În cadrul întâlnirii au prezentat discursuri șefa de gospodărie din comuna Doina, directorul Colegiului pedagogic, dl. Tataru, , președintele veteranilor din Consiliul orășenesc Cahul, dl. Lîsenco ș.a., Discursurile finalizau cu lozinca: Votați PCRM! Ultimul discurs a fost a domnului Președinte, unde a fost atinsă și problema satului Doina, repararea drumului (6 km) care afectează în mod deosebit calitatea produselor exportate, mai ales a piersicilor. Pentru soluționarea problemei respective, domnul Președinte a promis reparația drumului într-un mod urgent doar în cazul în care 2/3 din populație vor vota pentru partidul de guvernământ, iar dacă vor vota 50%, atunci vor fi nevoiți să aștepte când le va veni rândul. A fost menționat faptul că satele Giurgiulești, Brînza, Colibași ș.a. unde primarii nu fac parte din partidul de guvernământ au beneficiat de un anumit ajutor din fondul de investiții, însă acesta a fost minim.

Coruperea alegătorilor

17. Reprezentanții formațiunii politice "Moldova unită", condusă de Ana Tcaci, în perioada 20 ianuarie - 8 februarie 2009 a organizat adunări cu locuitorii satelor Fundurii Vechi și Camenca din raionul Glodeni. După manifestațiile respective, reprezentanții formațiunii politice "Moldova unită" au distribuit ajutor persoanelor cu dezabilități și nevoiașe, de asemenea au donat unele echipamente (imprimantă, xerox) Liceului teoretic din s. Camenca.

18. La data de 15.02.2009. în Anenii-Noi, pe str. Chișinăului, reprezentanți ai PPCD au distribuit macaroane.

19. La data de 14 februarie 2009, în localitatea Chetrosu, Ana Tcaci, candidat pe listele formațiunii "Moldova Unită", a participat la o întâlnire cu reprezentanți ai câtorva ONG-uri, aducând cu sine ajutoare umanitare: săpun, detergent și prosoape. Această informație a adunat o sală arhiplină. Dar sub presiunea unor săteni, care știau despre acest lucru, dar poate și prezența pașnică a poliției la acest eveniment, a făcut-o pe dna Tcaci să nu împartă ajutoarele aduse, fapt ce a declanșat o mare gălăgie și nemulțumire. Atunci ea a scos un singur pachet, drept dovadă, și l-a înmănat unei bătrânele de ziua ei de naștere.

Intimidarea alegătorilor

20. La 10 februarie 2009, medicii și profesorii din or. Edineț au fost impuși de către conducerea instituțiilor să fie prezenți în mod obligatoriu la întâlnirea cu Președintele Republicii Vladimir Voronin cu alegătorii. Medicii Centrului Medicilor de Familie au fost obligați de medicul-șef al Centrului, Oleg Guțan să-și pună semnătura sub promisiunea de a participa la întâlnire.

21. La 16 februarie 2009 în raionul Glodeni, reprezentanți ai Ministerului Educației și ai Aparatului Președintelui RM, în frunte cu Larisa Șavga, ministrul Educației, au organizat adunări de lucru în instituțiile de învățământ din raion. Adunările s-au desfășurat în timpul orelor de lucru și cu utilizarea transportului de serviciu. Angajații Direcției raionale învățământ și cadre didactice din instituțiile de învățământ din Glodeni au fost obligați să participe la aceste adunări. Deși la aceste întruniri s-a discutat despre lucrul efectuat de către Ministerul Educației și planurile pe viitor, totodată s-a făcut agitație electorală în favoarea PCRM. De exemplu: la întrunirea de la Liceul

Teoretic "Lev Tolstoi" din or. Glodeni au fost prezenți și B. Ștepa și N. Basistii, candidați în deputați pe lista PCRM. Întrunirea s-a început cu repartizarea de către elevi a ziarului "Comunist".

22. Un specialist de la secția Asistență Socială a Consiliului raional (membru al PSD) din Telenești a fost avertizat de deputatul în Parlament Ala Ursu, că în cazul în care acesta va face agitație în favoarea altor concurenți în afară de PCRM, va avea mari neplăceri. (specialistul a rugat să nu i se divulge numele; sursa – Observator Telenești)

23. La Drochia fiecare lider și primar au fost obligați să asigure câte 15-20 persoane la întâlnirea cu V. Voronin, care a fost una pur electorală. Astfel, s-a întâmpnat și la întâlnirea cu M. Lupu.

24. ORHEI - La data de 17/02/2009 pe la orele 12, Observatorul LADOM prin telefon a fost citat de către șeful secției de urmărire penală al CRP Orhei dl P. Zmuncilă la ofițerul de urmărire penală Ala Garam pentru a depune lămurire pe cazul răpirii de către acesta a unei persoane, după încheierea întâlnirii cu alegătorii a candidatului PL, A. Șalaru. Observatorul s-a prezentat peste câteva minute la CRP Orhei și a depus respectiva explicație, precum că nu a răpit nici o persoană. La CRP a aflat, că colaboratorul de poliție, Țurcan Oleg a depus un raport la CRP, precum că observatorul cu forța ar fi urcat în automobilul personal o persoană, care a fost prezentă la întâlnirea cu A. Șalaru. Cazul este investigat de către ofițerul de urmărire penală al SUP al CRP Orhei, Ala Garam. Observatorul de la Orhei a precizat, de asemenea, că trei persoane din cele care au fost implicate în conflictele de la Seliște și anume Vicol Vasile, anul nașterii 1974, locuitor din s. Zorile, Reabuhin Grigorii anul nașterii 19/11/1950 loc. or. Orhei str. Petrodava 9 și Cebotari Mihail anul nașterii 27/01/1988, loc. or. Orhei str. Șoimaru 2 ap. 48 au fost la data de 17/02/2009 pedepsiți administrativ cu câte 40 lei, pentru comiterea actelor de huliganism în apropierea clubului din s. Seliște de către judecătorul V. Selevestru, judecătoria Orhei.

25. Profesorii din Carabetovca, (care reprezintă AMN) intimidează tinerii, în special, elevii să nu participe la activitățile organizate de PLDM atât în localitate cât și în raion. Pe data de 14 februarie, în or. Basarabeasca a avut loc Ziua Îndrăgostiților organizată de PLDM, la care tinerii din s. Carabetovca nu au participat din cauza intimidării de către membrii AMN.

26. Un grup de elevi de la liceul "Ștefan Vodă" au declarat că profesorii, reprezentanți ai PL, promovează activitatea partidului prin intermediul orelor.

Utilizarea unui limbaj licențios în campania electorală

27. La întâlnirile cu alegătorii în raioanele Rîșcani, Edineț, Taraclia etc., Președintele Vladimir Voronin a utilizat expresii și calificative vulgare, epitete și comparații jignitoare în adresa primarului mun. Chișinău și al unor deputați din opoziție.

28. Agitația electorală decurge relativ corect, concurenții manifestă comportament mai mult sau mai puțin decent, cu excepția reprezentanților PPCD, PCRM, PL, care admit în discuțiile cu alegătorii afirmații și învinuiri la adresa altor concurenți electorali.

Limitarea accesului mass media la informația cu caracter electoral

29. La întâlnirea lui Vladimir Voronin cu alegătorii în or. Edineț, reprezentații postului TV "AVM" (Edineț) au fost limitați în acțiunile de a filma secvențe ale discursurilor, filmările fiind permise doar până la momentul începerii adunării. După aceasta, jurnaliștii au fost rugați să filmeze în afara Căminului Cultural Edineț.

Implicarea fețelor bisericești în campania electorală

30. La 13 februarie 2009 peste două sute de preoți din raioanele de nord au participat la o întrevedere cu Vladimir Voronin. Ședința a avut loc cu ușile închise în Catedrala Sfinților Constantin și Elena din Bălți. Înainte de întrevedere, preoții au recunoscut că nu știu despre ce vor discuta. Iar Vladimir Voronin a spus că va vorbi despre Dumnezeu, pocăință și păcate. Vladimir Voronin nu a precizat dacă a invitat preoții în calitate de șef al statului sau de concurent electoral.

31. La data de 18.02.2009, ora 08.30, a fost organizată întâlnirea dintre Vladimir Voronin și preoții din regiunea de Sud.

Afișaj electoral

32. În dimineața zilei de 16 Februarie 2009 pe majoritatea panourilor electorale situate pe bd. Eminescu din Căușeni erau înțeleiate posterele PCRM, seara unele erau înlocuite cu ale AMN. La 18 februarie, preponderent erau ale PLDM și PDM. În dimineața zilei de 19 februarie, înainte de venirea președintelui Vladimir Voronin în teritoriu, toată informația afișată era a PCRM. În seara aceleiași zile, trei tineri descliau unele postere și înțeleiau deasupra afișajul PPCD. Mai mulți trecători și-au exprimat părerea că în oraș a demarat o întrecere care va nimici mai mult afișaj electoral. În centrul orașului sunt grămezi de hârtie rupte de pe panouri și duse de vânt. Panourile informaționale din localitățile Ursoaia și Zaim sunt amplasate în incinta primăriilor și afișajul electoral al PCRM este păzit de angajații Primăriei.

33. Cahul. Multe materiale de agitație ale PLDM au fost înțeleiate pe arbori în afara localităților rurale și urbane, în restul cazurilor toate materialele de agitație ale concurenților electorali sânt afișate pe panoul de publicitate.

34. La Glodeni, pe 17 februarie 2009, la indicația ministrului Agriculturii, A. Gorodenco (candidat în deputați pe listele PCRM), reprezentanții ÎC "Coopcomerț din or. Glodeni" au scos afișele ce indicau locul amplasării staff-urilor PLDM și AMN. Aceste partide arendează spații pentru staff-uri în incinta ÎC "Coopcomerț din or. Glodeni". Pe afișe era doar denumirea concurenților electorali și nu reprezentau agitație electorală.

Anexa 2 – Lista de recomandări

1. ***LADOM recomandă organelor electorale să se abțină de la acțiuni ce ar putea limita dreptul la libera exprimare.***
2. ***Se recomandă Președintelui țării, Președintelui Parlamentului și Primului ministru să restituie în buget sumele cheltuite pentru deplasările efectuate în scop electoral din fondul electoral al concurentului electoral pe care îl reprezintă;***
3. ***Se recomandă Comisiei Electorale Centrale să reglementeze modul de restituire a mijloacelor bugetare utilizate în campania electorală de conducerea țării și să exercite controlul asupra respectării prevederilor art. 46 din Codul electoral.***
4. ***Se recomandă deputaților în Parlament să se abțină de la folosirea resurselor administrative în campania electorală; pe termen lung se recomandă coroborarea legislației conexe la prevederile Codului electoral.***
5. ***Se recomandă CEC să elaboreze și să aprobe modul de control al votării prin procedura declarării locului aflării alegătorului în ziua alegerilor pentru a evita votul multiplu.***
6. ***LADOM încurajează alegătorii să verifice dacă au fost înscrși în listele electorale.***
7. ***Se recomandă CEC să întreprindă toate măsurile posibile pentru a deschide secții de votare inclusiv pe lângă alte incinte oficiale ale RM din străinătate; pe termen lung, să se propună o ajustare adecvata a legislației, pentru garantarea exercitării drepturilor alegătorilor aflați peste hotare.***
8. ***Se recomandă CEC să mediatizeze pe larg necesitatea aplicării ștampilei în actele de identitate ale alegătorilor și să explice importanța acestei proceduri pentru evitarea votului multiplu.***
9. ***Se recomandă Comisiei Electorale Centrale să folosească toate mijloacele disponibile pentru a informa alegătorii din stânga Nistrului privind procedura și locul votării.***